

N:o 2.

Ank. till Riksd. kansli den 14 april 1904, kl. 3 e. m.

Sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 1, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning i fråga om löneförhöjning för småskolelärarinnor m. m.

Under åberopande af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 12 januari 1904 har Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde hufvudtiteln, punkten 16, hvilken punkt öfverlämnats till behandling af sammansatta stats- och lagutskottet, föreslagit Riksdagen att

dels medgifva vidtagande af sådana ändringar i fråga om aflöningsförhållandena för de i § 2 af kungörelsen angående aflöning åt lärare vid folkskolor och småskolor den 1 juni 1900 omförmälda lärare,

att för sådan lärare bestämmes en minimilön af 350 kronor samt, efter intjänande af första ålderstillägget, 400 kronor och, efter intjänande af andra ålderstillägget, 450 kronor,

att tjänstår skall räknas såsom fullt, därest läraren under löpande kalenderår tjänstgjort åtta månader eller $34\frac{1}{2}$ veckor, och att för de kalenderår, under hvilka läraren undervisat kortare tid, efter sammanläggning af tjänstetiderna skall verkställas en reduktion till tjänstår med beräkning af åtta månader på hvarje,

att, i stället för hänvisning till § 43 mom. 1 i gällande folkskolestadga, bestämmes, att i lärares tjänstetid inräknas äfven den tid, hvarunder på grund af rådande smittosam sjukdom undervisningen i skolan varit inställd,

samt att det stadgas, att i de fall, då bidrag af statsmedel utgår till aflönande af tjänstledig lärares vikarie, läraren skall vara skyldig att af sin lön afstå till vikariens aflöning ett belopp, motsvarande en fjärdedel af vikariens kontanta minimiaflöning, dock högst en fjärdedel af lärarens egen minimilön i lägsta lönegraden,

dels medgifva vidtagande af sådana ändringar i fråga om statsbidrag till aflönande af vissa lärare,

att skoldistrikt äger till aflönande af lärare, som, efter att hafva i stadgad ordning vid vederbörligt seminarium eller, enligt § 6 i nådiga kungörelsen angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 5 juni 1885, inför folkskoleinspektör undergått pröfning för anställning vid småskola, vid mindre folkskola eller vid folkskola i egenskap af biträdande lärare, blifvit behörigen antagen till lärare vid någon af förenämnda skolor och som i årlig lön åtnjuter, utom föreskrifna förmåner af husrum och vedbrand eller stadgad ersättning därför, minst 350 kronor, samt till aflönande af hvarje annan till dylik befattning behörigen antagen lärare, som i årlig lön erhåller, förutom nämnda naturaförmåner eller ersättning därför, minst 300 kronor, att af statsmedel bekomma ett årligt bidrag i förra fallet af 233 kronor 33 öre och i senare fallet af 200 kronor,

att, därest vid någon af omförmälda skolor anställd lärare, som undergått sådan pröfning, hvarom nyss nämnts, oförvitligt tjänstgjort under sammanlagdt tio tjänstår och lönen till honom således utgår för åtta månaders undervisning med minst 400 kronor jämte de i lag bestämda naturaförmåner eller ersättning därför, skoldistriktet äger erhålla statsbidrag med 266 kronor 67 öre,

samt att, om sådan lärare, hvarom sist nämnts, oförvitligt tjänstgjort under sammanlagdt femton tjänstår, och lönen till honom således utgår för åtta månaders undervisning med minst 450 kronor jämte de i lag bestämda naturaförmåner eller ersättning därför, skoldistriktet äger erhålla statsbidrag med 300 kronor,

dels ock höja förslagsanslaget: lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor, nu 5,250,000 kronor, med 1,100,000 kronor till 6,350,000 kronor.

Föredragande departementschefen har beträffande förevarande framställning till åberopade statsrådsprotokollet anfört följande:

»Uti en till Eders Kungl. Maj:t ställd ansökning hafva 2,606 småskolelärarinnor i riket i underdånighet anhållit, att den lagstadgade *minimilönen för småskolelärare och -lärarinnor*, för lärare och lärarinnor vid

mindre folkskolor samt biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor måtte *höjas* till 400 kronor och att de två ålderstilläggen å 50 kronor hvarterda måtte framflyttas, så att de utbekommes efter fem och tio års tjänstgöring.

Berörda framställning är af följande lydelse:

»Under den tidrymd af omkring ett fjärdedels sekel, hvarunder småskolelärarinnors och -lärares grundlön utgjort 300 kronor, hafva många omständigheter tillkommit, hvilka bidragit till att göra denna redan på slutet af 1870-talet knappa lön allt otillräckligare. Det är nu nästan omöjligt för oss, undertecknade småskolelärarinnor och -lärare, att kunna lefva på densamma, och de bland oss, som sedan sin seminarietid hafva skulder, kämpa en hård kamp för sin tillvaro. När sjukdom inträder, stå vi inför den sorgliga nödvändigheten att anlita medmänniskors barmhärtighet, en nödvändighet, som kännes dubbelt bitter, då vi veta med oss, att vi nedlagt våra bästa krafter i skolans tjänst. Genom de första årens försakelser och umbäranden, som gifvetvis måste bli en följd af att skulden måste betalas och bosättningen göras, när vår lön är som minst, har mångens hälsa bräckts, dåliga skollokaler, som i sanitärt hänseende lämna mycket öfrigt att önska, ha äfven sin andel i sjukligheten bland vår kår. Lungsoten skördar många offer bland oss och för ej synnerligen många månader sedan omnämnde en dårhusläkare i 'Hygiea', att ett förvånande stort antal bland hans kvinnliga patienter varit småskolelärarinnor, hvilket han ansåg vara en följd af vår otillräckliga lön samt flera andra ogynnsamma omständigheter.

»Vår ställning blifver för hvarje år allt svårare, och det är en tvingande nödvändighet för oss att begära en förbättring i vår tryckta ställning, detta icke minst med tanke på hvad ofvan nämnts om sjukligheten bland oss.

»På nästan alla verksamhetsområden ha lönerna höjts. Vår grundlön, 300 kronor, har däremot ej stigit i jämbredd med andra löntagares. Vi hänvisa exempelvis till vanligt tjänstefolks stegrade löner under senare åren. Ehuru penningvärdet sjunkit, är vår lön under de tio första tjänståren densamma, som den var, när alla lifsförnödenheter voro billigare. Härtill kommer ännu en omständighet, som minskat våra inkomster. Det var förr brukligt, att barnens föräldrar gäfvos oss matvaror af allehanda slag. Denna sed har mer och mer bortlagts, och hör numera till undantagen, att lärarinnan (läraren) erhåller något från barnens hem. Inseende det oegentliga uti, att lärarinnan på detta sätt blef beroende af barnens föräldrar, och de missförhållanden, kryperi, partiskhet etc., som lätt kunde alstras därigenom, önska vi alls icke, att denna sed skulle upplifvas, men

anföra skillnaden mellan förr och nu för att belysa ännu en orsak till att vår lön blifvit mindre än för ett å två tiotal år sedan.

»Seminariet utbildningen har på sina orter under senare åren förlängts. Inackorderingspriset under lärotiden har stegrats och dessa båda förhållanden bidraga till att göra skuldsättningen för de yngre bland oss större nu än för t. ex. 25 år sedan. Huru skola 300 kronor räcka till att afbetala skulden med, när denna summa icke vill räcka för oss att lefva på? Den unga lärarinnan (läraren) står därför inför nödvändigheten att underkasta sig de mest öfvermänskliga försakelser. Möbler och husgeråd måste anskaffas. Ny skuldsättning måste då ofta göras. År efter år har hon (han) att kämpa sig fram med det minsta möjliga i mat och kläder. Har hon (han) så ett lefvande intresse för sitt kall, så vill hon (han) skaffa sig pedagogisk litteratur, besöka skolmöten o. s. v. Denna lust till fortsatt utbildning har mången af oss, ja de flesta, måst undertrycka till följd af den knappa lönen. När vi efter 10 år fått vår lön höjd till 350 kronor, har denna trängtan efter fortsatt utbildning mången gång totalt upphört. Nöd, fattigdom och försakelser hafva gjort oss förslöade. Huru hämmande för skolarbetet detta varit, säger sig själf.

»I ödmjukhet anhålla vi, lärarinnor och lärare vid Sveriges mindre folk- och småskolor, samt vi, biträdande lärarinnor och lärare vid landets folkskolor, att vår grundlön först och främst måtte höjas till 400 kronor och så våra ålderstillägg framflyttas. Det synes oss som en orättvisa, att vi skola arbeta dubbelt så många år och få hälften så stort ålderstillägg som folkskolelärarne. Dock äro vi nöjda, om ålderstilläggens storlek tillsvidare bibehålles, blott de utbeкомas efter fem och tio års tjänstår.

»Det finnes bland oss en grupp småskolelärare och lärarinnor, som benämnas oexaminerade. Åtskilliga af dessa hafva under 1870-talet genomgått seminarium, men sedermera af en eller annan orsak ej förnyat examen. Dessa hafva det i ekonomiskt hänseende ännu sämre än vi öfriga. Vi påpeka det orättvisa i att för småskolelärare och småskolelärarinnor en sådan minskning i lönen gjorts, när vederbörande genomgått seminarium före en viss tid, under det för folkskolelärare och folkskolelärarinnor ingen som helst löneminskning stadgats, och dock finnes det många af dessa senare, som endast genomgått hälften så lång seminariekurs, som nu erfordras. Tilläggas må, att åtskilliga af dessa s. k. oexaminerade småskolelärarinnor genomgått lika lång lärokurs som senare tiders lärarinnor. Underdånigast anhålla vi, att äfven dessa s. k. oexaminerade lärares och lärarinnors löner måtte höjas till 400 kronor, på samma gång som vi önska, att för framtiden endast examinerade småskolelärare och -lärarinnor måtte få tillsättas.

»De ålderstillägg, som beviljats oss, äro vi tacksamma för, men bedja dock få framdraga en olägenhet, som medföljt dem. Det finnes exempel på att det nästan är omöjligt för lärarinna (lärare) af ofvan nämnda kategori, som erhållit ålderstillägg, att få plats, i händelse den skola upphör, vid hvilken hon (han) tjänstgör. Detta kommer sig däraf, att kommunerna vilja hafva sin lärarepersonal för så liten lön som möjligt. Vi bedja, att, om möjligt, något måtte göras för att aflägsna från oss denna orsak till stora bekymmer. Med den osäkra ställning, vi för närvarande hafva, kunna vi icke annat än med oro se framtiden an. Tio à femton tjänstår äro för oss ingen merit, utan tvärtom. Vi anhålla därför underdånigast och i ödmjukhet, att äfven denna sida af vår lönefråga måtte beaktas.

»Länge hafva vi i tysthet lidit och hoppats på en förändring till det bättre i vår ekonomiska ställning. Nu hafva vi ändtligen fattat mod och framlagt våra önskemål och våra bekymmer i det hopp, att vår tryckta ställning måtte blifva föremål för öfverhetens omtanke och att inom en snar framtid en bättre ekonomisk ställning beredes oss genom att vår lagstadgade minimilön höjes till 400 kronor och att de två ålderstilläggen å 50 kronor hvartdera framflyttas, så att de utbekommas efter fem och tio års tjänstgöring.»

De stadganden, som afses i den underdåniga framställningen, återfinnas i §§ 2 och 3 af Eders Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående aflöning åt lärare vid folkskolor och småskolor den 1 juni 1900, hvilka paragrafer hafva följande lydelse:

»§ 2.

»1. Lärare, som, efter att hafva i stadgad ordning vid vederbörligt seminarium eller, enligt § 6 i kungl. kungörelsen angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 5 juni 1885, inför folkskoleinspektör undergått pröfning för anställning vid småskola, vid mindre folkskola eller vid folkskola i egenskap af biträdande lärare, blifvit behörigen antagen till lärare vid någon af förenämnda skolor, skall i lön för åtta månaders undervisning åtnjuta minst 300 kronor. Har läraren efter sålunda undergången pröfning oförvitligt tjänstgjort vid någon af här omförmälda skolor under sammanlagdt tio tjänstår, infallande före eller efter dessa bestämmelsers trädande i tillämpning, skall han för åtta månaders undervisning erhålla minst 350 kronor, att utgå från och med början af kalenderåret närmast efter det, hvarunder det tionde tjänståret gått till ända. Om sådan lärare oför-

vitligt tjänstgjort vid dylik skola under sammanlagdt femton tjänstår, infallande före eller efter dessa bestämmelsers trädande i tillämpning, skall han för nyss angifna tjänstgöring i lön erhålla minst 400 kronor, att utgå från och med början af kalenderåret närmast efter det, hvarunder det femtonde tjänståret gått till ända.

»2. Tjänstår räknas såsom fullt, därest läraren därunder tjänstgjort åtta månader eller $34\frac{1}{2}$ veckor. Med de år, under hvilka läraren undervisat kortare tid, verkställs en sammanläggning och reduktion, med beräkning af åtta månader på hvarje år; dock må för lärare, tills hvars aflönande tillskott af allmänna medel på grund af Kungl. Maj:ts särskilda medgifvande åtnjutits såsom för full tjänstgöring, oaktadt den årliga undervisningstiden understiger åtta månader, tjänstårets längd beräknas i enlighet med den för nämnda lönets tillskotts åtnjutande fastställda årliga undervisningstiden.

»I lärares tjänstetid inräknas äfven den del af läsåret, hvarunder jämlikt § 43 mom. 1 i gällande folkskolestadga undervisningen i skolan varit inställd.

»3. Sådan lärare, hvarom här är fråga, skall skoldistriktet förse med tjänlig, i skolan eller nära denna belägen bostad jämte nödig vedbrand eller ock, där hinder eller svårighet härför möta, lämna honom i ersättning för nämnda förmåner minst 50 kronor för år.

»§ 3.

»För öfriga lärare, som äro anställda vid skolor, upprättade af hela skoldistriktet, äger kyrkostämman, där icke annorlunda är eller kan varda föreskrifvet, att besluta om erforderliga löneförmåner, men för lärare, anställda vid småskolor eller mindre folkskolor, som upprättats af en del af distriktet, bestämmas genom aftal mellan husfäderna inom det område, för hvilket skolan är afsedd, och i samråd med skolrådets ordförande en tillräcklig, i penningar eller lefnadsmedel utgående aflöning äfvensom husrum, där så nödigt är.»

I fråga om statsbidrag för aflönande af ifrågavarande lärarepersonal innehåller § 2 af Eders Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående statsbidrag till aflönande af lärare vid folkskolor och småskolor den 1 juni 1900:

»1. Till aflönande af lärare, som, efter att hafva i stadgad ordning vid vederbörligt seminarium eller enligt § 6 i nådiga kungörelsen angående lönets tillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 5 juni 1885 inför folkskoleinspektör undergått pröfning för anställning vid småskola, vid mindre folkskola eller vid folkskola i

egenskap af biträdande lärare, blifvit behörigen antagen till lärare vid någon af förenämnda skolor och som i årlig lön åtnjuter, utom föreskrifna förmåner af husrum och vedbrand eller stadgad ersättning därför, minst 300 kronor, samt till aflönande af hvarje annan till dylik befattning behörigen antagen lärare, som i årlig lön erhåller, förutom nämnda naturaförmåner eller ersättning därför, minst 250 kronor, äger skoldistrikt att af statsmedel bekomma ett årligt bidrag i förra fallet af 200 kronor och i senare fallet af 166 kronor 67 öre, dock under villkor

att småskolan motsvarar sådan skolas ändamål att meddela förberedande undervisning,

att mindre folkskolan är inrättad under sådana förhållanden, som enligt gällande folkskolestadga göra densamma berättigad,

att folkskolan ej lider men däraf, att biträdande lärare i stället för examinerad folkskolelärare därvid är anställd,

samt att läraren meddelar undervisning i skolan minst åtta månader af året eller den kortare tid, under hvilken undervisningen i den skola, hvori han är anställd, på grund af Kungl. Majts särskilda medgifvande årligen meddelas.

»2. Därest vid någon af de i näst föregående mom. omförmälda skolor anställd lärare, som undergått sådan pröfning, hvarom i samma mom. nämnts, oförvitligt tjänstgjort under sammanlagdt tio tjänstår och lönen till honom således utgår för åtta månaders undervisning med minst 350 kronor jämte de i lag bestämda naturaförmåner eller ersättning därför, äger skoldistriktet erhålla statsbidrag med 233 kronor 33 öre.

»3. Har sådan lärare, hvarom i nästföregående mom. är nämnt, oförvitligt tjänstgjort under sammanlagdt femton tjänstår, och lönen till honom således utgår för åtta månaders undervisning med minst 400 kronor jämte de i lag bestämda naturaförmåner eller ersättning därför, äger skoldistriktet att erhålla statsbidrag med 266 kronor 67 öre.»

Med anledning af de i nyss återgifna stadganden förekommande hänvisningar till Eders Kungl. Majts nådiga kungörelse angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 5 juni 1885 torde jag böra erinra, hurusom i samma kungörelse fanns stadgadt

i § 5: att, om för lärare eller lärarinna vid småskola eller mindre folkskola eller biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola skoldistriktet ökade årslönen till visst angifvet belopp, distriktet ägde att för hvarje sådan lönetillökning erhålla statsbidrag, dock under villkor, om lönetillökningen afsåge lärare eller lärarinna vid småskola, att, därest läraren eller lärarinnan icke undergått godkänd afgangsexamen vid ett statens

folkskoleseminarium, läraren eller lärarinnan genom sådan offentlig pröfning, hvarom i § 6 närmare sades, ådagalagt sig hafva inhämtat de kunskaper, som förvärfvades genom begagnande af sju månaders undervisning vid något af staten eller landsting underhållet seminarium, i hvilket jämte de insikter och färdigheter, som fordrades för inträde i ett statens folkskoleseminarium, meddelades undervisning till visst angifvet omfång, samt, om lönetillökningen afsåge lärare eller lärarinna vid mindre folkskola eller biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola, att sådan lärare eller lärarinna, om han eller hon icke undergått godkänd afgangsexamen vid ett statens folkskoleseminarium, skulle, förutom hvad beträffade lärare eller lärarinna vid småskola vore föreskrifvet, förete intyg, i Stockholm af denna stads konsistorium, men eljest af vederbörande folkskoleinspektör, om erforderlig skicklighet och förmåga att biträda vid undervisningen i folkskola,

samt i § 6: dels att om den i § 5 föreskrifna offentliga pröfning gällde, att denna pröfning finge anställas vid statens seminarier, helst vid läsårets slut, under ledning af seminariets inspektör, att enahanda pröfning finge, i omedelbart sammanhang med afgangspröfningen och i närvaro af en utaf chefen för ecklesiastikdepartementet förordnad sakkunnig person, äga rum vid de af landsting underhållna seminarier, hvilka hade minst sju månaders undervisningstid, samt att betyg öfver sådan pröfning skulle utfärdas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de formulär, som vore gällande för afgangsbetyg från folkskoleseminarierna, dels ock att med de lärare och lärarinnor, som före den 11 januari 1878 blifvit vid småskola anställda, nämnda pröfning kunde verkställas jämväl af vederbörande folkskoleinspektör i sammanhang med offentligen kungjord inspektion och i skolrådets närvaro, med rätt för folkskoleinspektören att meddela intyg, huruvida sådan lärare eller lärarinna besutte de i § 5 för lärare eller lärarinna vid småskola föreskrifna insikter och färdigheter.

På grund af nådiga remisser hafva utlåtanden öfver nyss återgifna framställning afgifvits af rikets samtliga folkskoleinspektörer, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länen och domkapitlen. Af dessa myndigheter hafva de allra flesta tillstyrkt den begärda löneförbättringen för ifrågasvarande lärarinnor — vid begagnande af detta uttryck afser jag jämväl det fåtal lärare, som framställningen angår — såsom synnerligen behjärtansvärd, därvid af några framhållits, att dessa lärarinnor vore i oafvisligt behof af löneförhöjning, att den, som nu ifrågasattes, syntes motsvara ett minimum eller vara måttligt begärd och att den kunde medföra gagn äfven för själfva skolundervisningen, i det att ett framgångsrikt arbete i skolans

tjänst ej kunde fullgöras af lärarinnor, som måste täras af bekymmer för det dagliga brödet.

Ett betydande antal af de hörda myndigheterna hafva likväl hållit före, att löneförhöjningen ej borde medgifvas i den omfattning och på det sätt, som sökandena begärt.

Hvad först angår beloppet af löneförhöjningen, hafva nämligen åtskilliga myndigheter anført, att, därest den begärda löneförhöjningen, som afsåge en begynnelse-lön af 400 kronor samt två ålderstillägg efter fem och tio års tjänstgöring å 50 kronor hvarterda och hvilken nog vore för lärarepersonalen erforderlig, skulle blifva alltför betungande för statsverket och kommunerna, man åtminstone borde tillförsäkra denna personal en begynnelse-lön af 350 kronor jämte tre ålderstillägg, hvarterda å 50 kronor, efter respektive fem, tio och femton års tjänstgöring, hvarigenom slutsumman i allt fall blefve 500 kronor och lönen i hvarje lönegrad jämnt hälften af folkskolelärarnes i motsvarande lönegrad.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gottlands län anför i detta afseende: Det syntes uppenbart, att den lagstadgade minimilönen för lärarinnor vid småskola, för hvilkas utbildning en mer eller mindre lång studietid utan möjlighet till förtjänst ju alltid vore nödig, redan i sig måste anses otillräcklig att utan de allra största försakelser, sedan de oundgängliga lefnadskostnaderna blifvit bestridda, därutöfver lämna tillgång till amortering af studieskulden, utgifter för bosättning och af-sättning till ålderns dagar; och med den fördyring af lefnadskostnaderna, som obestriddligen allt mer ägt rum, framträdde otillräckligheten af lönen i allt större grad. I betraktande af den förlamande inverkan, som trycket af en dålig ekonomi måste hafva på vederbörandes intresse och duglighet för sitt kall, syntes äfven det allmännas intresse tala för en förbättring af deras ställning. Det låte sig emellertid icke förnekas, att gentemot en så pass stor höjning af minimilönen, som petitionärerna föreslagit, den omständigheten talade, att härigenom i viss mån försvårades att i små och fattiga skoldistrikt få småskolor inrättade och bibehållna. Det syntes alltså vara, äfven med hänsyn till ifrågavarande kårs egna intressen, försiktigast att stanna vid en mindre höjning, men i stället genom förkortande af tiden för ålderstilläggens inträdande bereda möjlighet till bättre framtida utkomst. Mycket syntes härvid tala för införande af ett tredje ålderstillägg, som ju skulle komma just dem till godo, hvilka icke genom giftermål eller af andra orsaker lämnade skolans tjänst, utan vore för sin utkomst hänvisade till densamma under hela sin arbetstid.

En folkskoleinspektör (inom Gottlands län) framhåller, att, då den minimilön, som kunde anses tillräcklig under de fem första åren, jämväl

borde i lika mån vara till fyllest de nästa fem åren, skäl ej förefunnes att förändra tiden för erhållande af ålderstilläggen. Därest, säger samme folkskoleinspektör, minimilönen för de examinerade lärarinnorna höjdes till 400 kronor, hvilken höjning, om också icke oundgängligen nödvändig, dock vore önskvärd, borde emellertid lönen utgå med ett för alla tjänste-åldrar lika belopp utan ålderstillägg.

En annan folkskoleinspektör (inom Västerbottens län) hemställer, att minimilönen måtte bestämmas till 360 kronor jämte två ålderstillägg å 50 kronor hvarterda efter fem och tio års tjänstgöring.

Med hänsyn till de dyrare lefnadsförhållanden som råda i Norrland, där också grundlönen för småskolelärarinnorna i flera församlingar redan uppginge till 350 eller 400 kronor, anser en folkskoleinspektör (från Gäfleborgs län), att minimilönen borde för Norrland sättas 100 kronor högre än för Svealand och Götaland, men att staten ensam borde bekosta ålderstilläggen för ifrågavarande lärarepersonal i de sistnämnda delarne af riket.

I afseende å den af sökandena antydda olägenhet, som enligt deras mening skulle vidlåda den småskolelärarinnorna medgifna förmånen af ålderstillägg, att det vore förenadt med svårighet för en till ålderstillägg berättigad småskolelärarinna att erhålla ny plats, hafva åtskilliga af de hörda myndigheterna yttrat sig. Flera af dem hafva därvid framhållit, att enligt deras erfarenhet det endast i sällsynta undantagsfall hände, att en lärarinna, som vore berättigad till ålderstillägg, på grund däraf blifvit förbigången vid tillsättandet af läraretjänst, hvarför ändring i gällande författningar icke torde af sådan anledning påkallas. Småskolan vore, säges det, i allmänhet föremål för vederbörande skolråds omtänksamhet och hänsynsfulla välvilja. Skulle emellertid berörda olägenhet oftare förekomma, vore enligt deras och flera andra myndigheters mening säkraste medlet till dess undanröjande tvifvels utan, att staten ensam åtog sig utgörandet af ålderstilläggen. En folkskoleinspektör (i Gottlands län), som vitsordar uppgiften, att församlingarna vore mera böjda för att anställa yngre och billigare lärarinnor än äldre och dyrare, hänvisar till två utvägar att förhindra detta. Den ena utvägen, att staten ensam åtog sig ålderstilläggen, anser har dock af flera skäl icke på lång tid ännu kunna med utsikt till framgång ifrågasättas; för den andra utvägen, att reglera minimilönen så att ålderstillägg gjordes obehöfliga, finner han tidpunkten nu vara lämplig. Komme, säger han, sistnämnda åtgärd till användning, skulle skolråden befrias från frestelsen att vid tjänstetillsättningar taga hänsyn till något annat än skolans välförstådda bästa. En annan folkskoleinspektör (jämväl från Gottlands län) erinrar, att frågan, huruvida ålderstilläggen skola utgå af statsmedel i sin helhet eller endast med två

tredjedelar, borde besvaras samtidigt för folk- och för småskolan. På annat håll har man däremot velat se det rätta botemedlet mot berörda olägenhet i beredande åt småskolelärarinnorna af en fastare anställning, så att de icke skulle kunna entledigas från tjänsten af annan orsak och i annan ordning, än § 32 i gällande folkskolestadga föreskrifver.

Större meningsskiljaktighet än i afseende å behovet af löneförhöjning för ifrågavarande lärarepersonal synes af de inkomna yttrandena råda beträffande frågan, om och i hvad mån de oexaminerade småskolelärarinnorna skola i afseende å löneförhöjning likställas med de examinerade.

Flera myndigheter hafva därutinnan hållit före, att det vore onödigt och måhända icke heller fullt rättvist att göra någon åtskillnad mellan dessa båda kategorier, som hafva samma existensbehof, så mycket mer som de oexaminerades antal vore ganska ringa och antagligen snart skulle helt och hållet försvinna; och har en folkskoleinspektör (från Blekinge län) anført, att han bland de oexaminerade funnit några de allra bästa och dugligaste lärarinnor, hvilka dock i brist på aflagd examen måste åtnöjas med en oskäligt liten lön. En annan folkskoleinspektör (från Västerbottens län) anser, att, då det visat sig att åtskilliga skolråd icke alltid med nödigt allvar söka få tjänsterna vid mindre folkskolor och småskolor besatta med examinerade lärarekrafter, intyg af vederbörande folkskoleinspektör därom att examinerad lärarinna icke kunnat anskaffas borde erfordras för erhållande af statsbidrag till aflönande af oexaminerad lärarinna. Andra myndigheter förmena, att de oexaminerade borde erhålla samma grundlön som de examinerade, men fortfarande såsom nu ej vara berättigade till ålderstillägg. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings och i Kronobergs län föreslå, att endast de bland de oexaminerade lärarinnorna, som genomgått vissa vid några folkskoleseminarier för ändamålet anordnade kurser, borde erhålla samma minimilön som de examinerade lärarinnorna. Domkapitlet i Uppsala håller före, att den föreslagna löneförhöjningen borde komma till godo endast sådana bland de oexaminerade, hvilka blifvit anställda före år 1898, enär församlingarna eljest skulle frestas att antaga oexaminerade med förbigående af examinerade lärarinnor; och domkapitlet i Lund anser, att löneförhöjningen borde tillerkännas dem bland de oexaminerade, som blifvit anställda före år 1899 och som af vederbörande folkskoleinspektör vitsordades innehafva för ifrågavarande befattning erforderliga insikter och färdigheter med god förmåga att meddela undervisning. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kristianstads län åter uttalar, att de oexaminerade borde i afseende å rätt till löneförhöjning likställas med de examinerade, för så vidt de vunnit anställning, innan de nya lönebestämmelserna skulle börja tillämpas. Eders Kungl.

Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län är af den mening, att de oexaminerade ej borde likställas med examinerade, utan att samma löneskillnad som nu äfven efter beviljandet af löneförhöjning måtte förefinnas. En folkskoleinspektör (i Östergötlands län) är af samma åsikt och yttrar i detta afseende, att han väl funne det önskvärdt, att oexaminerade lärarinnor ej hädanefter förekomme, enär på de skolans stadier, som här vore i fråga, den metodiska utbildningen för lärarepersonalen icke vore minst viktig, att dock, för att ej bereda skoldistriktet alltför stora svårigheter att i stundom förekommande fall kunna under vederbörlig tid af året uppehålla undervisningen, tillåtelsen att anställa samt erhålla statsbidrag till aflönandet af oexaminerade småskolelärarinnor icke lämpligen borde borttagas, men att, där sådana oexaminerade redan vore anställda eller ytterligare komme att anställas, en skillnad i löneförmåner mellan dem och de examinerade borde göras, hvarför en höjning af minimilönen för de oexaminerade till 350 kronor vore tillräcklig. En annan folkskoleinspektör (i Gottlands län) anför, att han funne det mindre lämpligt att, på samma gång man kräde en ganska betydande ökning af distriktens utgifter för skolväsendet, äfven fränhända församlingarna den rätt till fritt val mellan examinerade och oexaminerade lärarinnor, som genom folkskolestadgans § 23 af ålder ställts församlingarna öppen och som det för småskolans egen skull vore nödvändigt att bevara; dock borde, i händelse af löneförhöjning för ifrågavarande lärarepersonal, de oexaminerade fortfarande hafva lägre lön än de examinerade. En folkskoleinspektör (i Kopparbergs län) föreslår, att, därest minimilönen för de examinerade höjdes till 400 kronor, minimilönen för de oexaminerade måtte bestämmas till 333 kronor 33 öre med rätt till två ålderstillägg, det första efter fem och det andra efter tio års oförvitlig tjänstgöring; och en annan folkskoleinspektör (i Jämtlands län) föreslår, att i sådant fall minimilönen för de oexaminerade måtte sättas till 300 kronor. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län framhåller, i likhet med en folkskoleinspektör inom länet, att den af petitionärerna framställda begäran, att de motsvarande oexaminerade lärarinnorna måtte erhålla samma löneförhöjning som de examinerade, icke kunde beviljas utan samtidig förändring af folkskolestadgans § 23 i den riktning, att oexaminerad lärarinna ej vidare finge anställas af skoldistrikt med rätt för detsamma att åtnjuta statsbidrag till hennes aflönande; med de tillfällen till utbildning, som numera erbjödes i de af staten kontrollerade småskoleseminarierna, kunde statens fordran på aflagd examen för anställning vid småskola anses fullt berättigad. Flera myndigheter hafva anmärkt, att de äldre ännu tjänstgörande oexaminerade lärarinnor, hvilka icke begagnat sig af den rättig-

het, som under tjugu års tid varit dem tillerkänd att inför vederbörande folkskoleinspektör undergå behörig pröfning för att varda likställda med examinerade småskolelärarinnor, utgjorde ett allt mer försvinnande fåtal, och på grund häraf ansett någon åtgärd i lagstiftningsväg icke beträffande dem böra ifrågakomma, hvarvid af åtskilliga folkskoleinspektörer tillagts, att löneförhöjning icke borde tillkomma de oexaminerade af den anledning, att sådanas anställning vid skolan numera vore obehöflig och ej borde uppmuntras.

I sammanhang med frågan om löneförhöjning för ifrågavarande lärarepersonal hafva somliga myndigheter uttalat önskvärdheten af att seminariekursen förlängdes till två eller åtminstone till ett och ett halft år, att den lägsta ålder för afläggande af examen bestämdes till tjugu år, på det att nödig stadga för det viktiga uppfostrarkallet måtte vinnas, samt att hädanefter inga oexaminerade finge anställas vid småskolor och mindre folkskolor eller såsom biträdande lärarinnor vid folkskolor i annat fall, än då examinerade lärarinnor ej funnes att tillgå.

Äfven frågan om vikaries aflöning har af en folkskoleinspektör (i Östergötlands län) blifvit berörd. I nådiga kungörelsen angående aflönande af vikarie för lärare vid folkskola eller småskola under tjänstledighet på grund af sjukdom den 1 juni 1900 finnes stadgadt

i § 1 mom. 2, att, då biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola eller småskola, till hvilkens aflönande bidrag af statsmedel utgår, på grund af sjukdom åtnjuter tjänstledighet och vid småskoleseminarium examinerad eller, enligt § 6 i nådiga kungörelsen angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 5 juni 1885, af folkskoleinspektör pröfvad vikarie är förordnad under oafbrutet minst en månad af den fastställda årliga undervisningstiden, vikarien skall för den tid, hvarunder hans förordnande varar, åtnjuta arfvode efter minst 300 kronor för åtta månaders undervisningstid, samt att i det fall, att oexaminerad vikarie förordnats, denne skall åtnjuta arfvode efter minst 250 kronor för åtta månaders undervisningstid,

samt i § 2 mom. 1, att vikariens aflöning skall utgöras sålunda, att den tjänstledige läraren af sin lön afstår ett belopp, motsvarande en fjärdedel af vikariens kontanta minimiaflöning, samt två tredjedelar af samma minimiaflöning utgå af statsmedel och återstoden erlägges af skoldistriktet.

Nämnde folkskoleinspektör har ansett det uppenbart, att den ifrågasatta löneförhöjningen äfven borde, ej mindre för rättvisans skull än för önskvärd likformighet i hithörande författningar, medföra den förändring i aflöning af vikarie vid vakans eller vikarie för en på grund af sjukdom tjänstledig småskolelärarinna, att sådan vikarie tillförsäkrades minst 400

kronor för åtta månaders tjänstgöring samt att oexaminerad vikarie finge anställas endast i undantagsfall, då examinerad ej kunnat anskaffas, men då med lika aflöning som en examinerad vikarie, och har folkskoleinspektören gjort hemställan i öfverensstämmelse härmed.

Liksom de flesta myndigheter, som yttrat sig i ärendet, anser äfven jag, att den lagstadgade minimilönen för ifrågavarande lärarepersonal är otillräcklig för bestridande af de oundgängliga lefnadskostnaderna, hvilken otillräcklighet är så mycket mer påfallande, om man jämför denna lärarepersonals löneförmåner med den tjänande arbetsklassens.

Om ock, såsom de afgifna utlåtandena gifva vid handen, på många ställen i vårt land församlingarna sett sig nödsakade att förse sina småskolelärarinnor med högre lön än det minimum, som är stadgad för erhållande af statsbidrag, torde dock ej vara möjligt att på frivillighetens väg erhålla den löneförbättring för denna lärarepersonal i dess helhet, hvaraf densamma är i behof, utan måste det anses vara för detta ändamål nödvändigt att höja det för statsbidrags erhållande stadgade löneminimum. Enär en sådan höjning också medför ökade utgifter för församlingarna, måste den ske med en viss försiktighet, på det att församlingarnas intresse att skaffa folkskolan det behöfliga underlaget af småskola icke må förminskas, hvaraf folkskolan utan tvifvel skulle lida. Med hänsyn härtill och då man icke får förgäta, att lärarepersonalen vid småskolan icke är för skolarbetet upptagen mer än åtta månader om året och således bör hafva tillfälle till någon extra förtjänst, har jag, i likhet med flera af de myndigheter, som yttrat sig i ärendet, ansett, att man åtminstone för det närvarande bör stanna vid en ökning af den lagstadgade minimilönen för examinerade lärarinnor i lägsta lönegraden med 50 kronor eller till 350 kronor.

Att en sådan begränsning af löneförhöjningen för närvarande måste göras, framgår af den stora kostnad för statsverket, hvilken äfven denna ökning medför. Antalet af biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor samt lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor och småskolor uppgick år 1902 i hela riket till 8,935 eller i rundt tal 9,000. Däraf följer, att redan en ökning med 50 kronor af minimilönen skulle för statsverket medföra en utgift af två tredjedelar utaf 450,000 kronor eller alltså 300,000 kronor om året.

Att ytterligare öka denna utgift genom att låta rätten till åtnjutande af ålderstillägg inträda redan efter fem års tjänstgöring eller öka åldersstilläggens antal till tre finner jag mindre nödvändigt med hänsyn därtill,

att ifrågavarande lärarepersonal, i olikhet med lärarepersonalen vid folkskolan, räknar tiden för rätt till ålderstillägg redan från sin första anställning och sålunda i regel lika tidigt som folkskolelärarne få efter aflagd examen komma i åtnjutande af ålderstillägg.

Att åter, såsom föreslagits, höja minimilönen till 400 kronor med borttagande af alla ålderstillägg synes mig innebära en orättvisa mot alla de äldre lärarinnorna.

Ikke heller anser jag det lämpligt, att i sammanhang härmed och särskildt för småskolan vidtages sådan vidtgående förändring i nuvarande bestämmelser, att staten skulle ensam bekosta ålderstilläggen. Några synnerliga olägenheter af de nuvarande bestämmelserna i detta afseende kunna, att döma af de afgifna utlåtandena, icke anses hafva uppstått. Småskolan är i allmänhet icke mindre omhulad af församlingarna än folkskolan och antalet lärarinneplatser vid densamma är i stadigt stigande.

Frågan om småskolelärarinnornas fastare anställning, hvilken kräver sin särskilda utredning, torde icke böra behandlas i sammanhang med nu föreliggande fråga om löneförbättring. Ej heller stå frågorna om tid för seminarieutbildning eller ålder för examens afläggande i sådant samband med lönefrågan, att de nu böra tagas under ompröfning.

Då de oexaminerade lärarinnorna numera äro jämförelsevis få till antalet och med de rikare tillfällen till seminarieutbildning, som finnes, deras antal säkerligen kommer att än ytterligare minskas, synes det mig icke vara af behovet påkalladt att göra någon ändring i den åtskillnad i afseende å löneförmåner, som förefinnes mellan examinerade och oexaminerade lärarinnor, i följd hvaraf, därest den lagstadgade minimilönen i lägsta lönegraden för de examinerade höjes till 350 kronor, den minimilön, som utgör villkor för rätt att erhålla statsbidrag för de oexaminerade, bör höjas från 250 kronor till 300 kronor och fortfarande utan lagstadgad rätt för de oexaminerade till ålderstillägg. Sattes lönerna för de oexaminerade och examinerade i lägsta lönegraden lika, skulle ju de nu anställda oexaminerade få en större löneförbättring än de examinerade. Ännu mindre synas mig tillräckliga skäl vara anförda för att statsbidragen till de oexaminerades lön skulle sättas lika med bidragen till de examinerades, enär häri kunde ligga en uppmuntran för skolråden att just antaga lärarinnor af förra slaget.

Om genom bibehållande af den nuvarande skillnaden mellan de examinerades och de oexaminerades löneförmåner de senares antal alltjämt minskas, torde ej vara skäl att inom denna på minskning ställda kår nu uppdraga nya indelningar, beroende på olika utbildning, olika vitsord eller olika tid för anställning, såsom af några föreslagits.

Såsom jag förut omförmält, har af en folkskoleinspektör ifrågasatts, att, därest beloppet af den lagstadgade minimilönen för ifrågavarande lärarepersonal ökas, jämväl beloppet af det lagstadgade minimiarfvodet åt vikarie för lärarinna, som erhållit tjänstledighet på grund af sjukdom, må höjas, så att dessa belopp äfven efter löneregleringen blifva lika. Ehuru väl någon orättvisa icke synes mig ligga däri, att sådan vikaries arfvode är något lägre än den tjänstlediga lärarinnans lön, samt fråga om höjning af vikariearfvodet ej föreligger, torde dock försiktigheten bjuda, att redan nu, i sammanhang med lönereglering för småskolelärarinnorna och med dem i afseende å löneförmåner likställda lärarinnor, föreskrift införes därom, att den på grund af sjukdom tjänstlediga lärarinnan skall vara skyldig att till vikariens aflönande afstå en fjärdedel af vikariens kontanta minimiaflöning, dock högst en fjärdedel af sin egen lagstadgade kontanta lön i lägsta lönegraden, på det att icke något anspråk på löneförhöjning må i framtiden kunna grundas på eventuell ökning af vikaries lagstadgade minimiarfvode och därmed följande ökning af det belopp, som den tjänstlediga lärarinnan bör vid tjänstledighet afstå till vikarie.

I sammanhang med den ändring i nådiga kungörelsen angående aflöning åt lärare vid folkskolor och småskolor den 1 juni 1900, som skulle betingas af lönereglering för småskolelärarinnorna och med dem i afseende å löneförmåner jämslällda lärarinnor vid folkskolan, torde jämväl några mindre väsentliga, formella ändringar böra vidtagas i samma författning. Det har nämligen visat sig, att ordalydelsen af de i § 2 mom. 2 meddelade bestämmelser angående beräkning af tjänsteålder gifvit anledning till missförstånd, hvilket åter haft besvärs anförande till följd. För undanröjande af den otydlighet, som ansetts föreligga, torde första delen af momentet lämpligen böra erhålla följande ändrade lydelse: »Tjänstår räknas såsom fullt, därest läraren under löpande kalenderår tjänstgjort åtta månader eller 34½ veckor. För de kalenderår, under hvilka läraren undervisat kortare tid, verkställs, efter sammanläggning af tjänstetiderna, en reduktion till tjänstår med beräkning af åtta månader på hvarje; dock» etc.

I senare delen af samma moment göres en hänvisning till viss paragraf i gällande folkskolestadga. För undvikande af sådan hänvisning har jag ansett lämpligt, att punkten i stället erhåller följande lydelse: »I lärares tjänstetid inräknas äfven den tid, hvarunder på grund af rådande smittosam sjukdom undervisningen i skolan varit inställd».

Den lönereglering för ifrågavarande lärarepersonal, jag ansett mig kunna tillstyrka, kräfver, såsom jag förut erinrat, en ökad statsutgift af 300,000 kronor, hvilken ökning kommer på förslagsanslaget med titel »Lönertilskott åt lärare vid folkskolor och småskolor», nu utgörande

5,250,000 kronor. Detta förslagsanslag har emellertid under en följd af år öfverskridits med betydande och alltjämt växande belopp, såsom framgår af följande tabell:

år	anslagets belopp	brist i anslaget
1898	kronor 4,300,000: —	kronor 338,604: 33
1899	» 4,570,000: —	» 444,455: 32
1900	» 4,570,000: —	» 557,465: 96
1901	» 5,250,000: —	» 721,258: 71
1902	» 5,250,000: —	» 852,730: 27

Då någon minskning i de utgifter, som med detta anslag, enligt nu gällande bestämmelser, skola bestridas, icke är att för framtiden motse, har jag ansett det vara ur statsregleringssynpunkt riktigast, att anslaget jämväl ökas med ett belopp, som någorlunda motsvarar berörda öfverskridande, eller med 800,000 kronor. Till följd häraf bör, vid bifall till den af mig ifrågasatta förhöjningen i småskolelärarinnornas aflöning, anslaget ökas med tillsammans 1,100,000 kronor.»

Utskottet, som med hänsyn till hvad sålunda anförts finner sig böra biträda Kungl. Maj:ts nu förevarande förslag, hemställer,

att Riksdagen må

I. medgifva vidtagande af de utaf Kungl. Maj:t föreslagna ändringar såväl i fråga om aflöningsförhållandena för de i § 2 af kungörelsen angående aflöning åt lärare vid folkskolor och småskolor den 1 juni 1900 omförmälda lärare som ock beträffande statsbidrag till aflönande af vissa lärare; samt

II. höja förslagsanslaget: lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor, nu 5,250,000 kronor, med 1,100,000 kronor till 6,350,000 kronor.

Stockholm den 11 april 1904.

På det sammansatta utskottets vägnar:

T. ZETTERSTRAND.